

Конституційне право

УДК 342.7:342.4(519.3)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20630168>

Соціальні права в КНДР: між конституційною утопією та ідеологічним прагматизмом системи сонбун у світлі теорії Т. Г. Маршалла

Петришина Марина Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри державного будівництва

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Григорія Сковороди, 77, м. Харків, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-5702-0112>

Єрмоленко Іоанна Дмитрівна,

студентка 2 курсу факультету міжнародного та європейського права

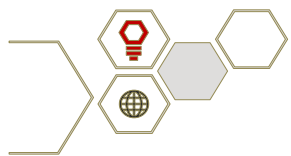
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Григорія Сковороди, 77, м. Харків, Україна

<https://orcid.org/0009-0009-5818-2509>

Прийнято: 19.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація: У статті здійснено комплексний конституційно-правовий аналіз соціальних прав, закріплених у Конституції Кореїської Народно-Демократичної Республіки (КНДР), у порівнянні з еталонною моделлю соціальної правової держави Федеративної Республіки Німеччина (ФРН). Простежено історичну еволюцію конституційного закріплення соціальних прав у КНДР: від першої Конституції 1948 року, розробленої за безпосередньої участі радянської сторони, через Соціалістичну Конституцію 1972 року, ревізії

1992, 1998, 2009, 2012, 2013, 2016 років і до новітніх поправок березня 2026 року. На основі проведеного дослідження виявлено, що широкий каталог прав на соціальний захист та забезпечення, формально закріплений в Основному Законі КНДР (право на працю, відпочинок, безоплатну медичну допомогу, освіту, рівність), позбавлений процесуальних механізмів реалізації та судового захисту. Доведено, що в умовах ідеології чучхе, монополії Трудової партії Кореї та класової стратифікації за системою сонбун соціальні гарантії втрачають властивості суб'єктивних прав і функціонують як інструмент політичної легітимації авторитарного режиму. Запропоновано науковий концепт «перформативного (декоративного) конституціоналізму» з метою опису конституційної моделі КНДР, у якій формально-юридичний текст виконує суто комунікативну функцію та не зумовлює правових зобов'язань держави перед особою. Окрім того, на підставі теорії громадянства Т. Г. Маршалла обґрунтовано тезу про те, що соціальні права не можуть існувати ізольовано від громадянських і політичних прав. Установлено, що в разі такої ізоляції, соціальні права перетворюються на інструмент патерналістського контролю.

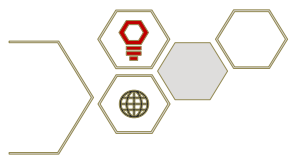
Ключові слова: соціальна держава; соціальні права; Конституція КНДР; «перформативний» конституціоналізм; система сонбун; ідеологія чучхе; декомодифікація; Sozialstaat; Основний Закон ФРН; легітимація влади.

Social rights in North Korea: between constitutional utopia and the ideological pragmatism of songbun through the lens of T. H. Marshall's Theory

Maryna Petryshyna,

Ph.D. in Law, Docent, Associate Professor at the Department
of State Building Yaroslav Mudryi National Law University,
61024, vul. Hryhoriia Skovorody, 77, Kharkiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-5702-0112>

Ioanna Yermolenko,

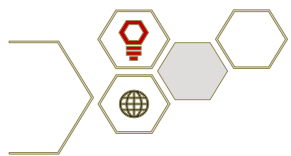
Student of the 2nd course of the Faculty of International and European Law

Yaroslav Mudryi National Law University,

61024, vul. Hryhoriia Skovorody, 77, Kharkiv, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0009-5818-2509>

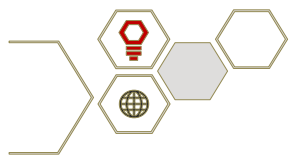
Abstract: The article provides a comprehensive constitutional and legal analysis of social rights enshrined in the Constitution of the Democratic People's Republic of Korea (DPRK), compared with the benchmark model of the social rule-of-law state of the Federal Republic of Germany (FRG). The historical evolution of the constitutional consolidation of social rights in DPRK is traced: from the first Constitution of 1948, drafted with the direct participation of the Soviet side, through the Socialist Constitution of 1972, revisions of 1992, 1998, 2009, 2012, 2013, 2016 and up to the latest amendments of March 2026. It is established that the broad catalogue of social rights formally enshrined in the Basic Law of the DPRK (the right to work, rest, free medical care, education, equality) lacks procedural mechanisms of implementation and judicial protection. It is proved that under the conditions of the Juche ideology, the monopoly of the Workers' Party of Korea and the class stratification through the songbun system, social guarantees lose the properties of subjective rights and function as an instrument of political legitimation of an authoritarian regime. The scientific concept of 'performative (decorative) constitutionalism' is proposed to describe the DPRK constitutional model, in which the formal legal text performs a purely communicative function and does not give rise to legal obligations of the state to the individual. Based on T. H. Marshall's theory of citizenship, the thesis is substantiated that social rights cannot exist in isolation from civil and political rights, and in case of such isolation they turn into an instrument of paternalistic control.

Keywords: social state; social rights; DPRK Constitution; performative constitutionalism; songbun system; Juche ideology; decommodification; Sozialstaat; Basic Law of the FRG; legitimation of power.

Постановка проблеми. З погляду сучасного конституціоналізму соціальна держава (нім. Sozialstaat) є не лише організаційно-правовим механізмом перерозподілу матеріальних благ, а фундаментальною гарантією людської гідності та стандартом гуманістичного розвитку публічно-правових інститутів. У межах цієї парадигми соціальні права набувають значення суб'єктивних правомочностей, які особа здатна не лише отримувати у формі державних послуг, а й захищати у незалежному суді. Натомість досвід Кореїської Народно-Демократичної Республіки (далі – КНДР) свідчить про сформування принципово відмінної моделі, яку доцільно кваліфікувати як «перформативний» (декларативний) конституціоналізм. За такої моделі проголошення розширеного спектра соціальних гарантій у тексті основного закону виконує переважно комунікативну та ідеологічну функцію, оскільки позбавлене процесуальних механізмів забезпечення. Такий підхід ставить під сумнів правову природу гарантій цих прав і дозволяє розглядати їх не як засіб утвердження гідності людини, а як інструмент політичної легітимації авторитарної влади.

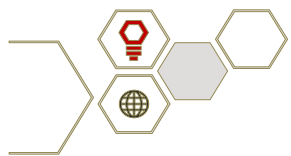
Кореїський випадок є винятковим для світової конституційно-правової науки кейсом «декоративного конституціоналізму», за якого формально-юридична картина «найбільш соціальної» Конституції контрастує з практикою тотальної ідеологічної стратифікації населення за системою сонбун та позасудового адміністрування соціальних благ. Поглиблений аналіз цього парадоксу дозволяє з'ясувати фундаментальне для сучасної теорії конституціоналізму питання про те, чи здатні соціальні права існувати ізольовано від громадянських і політичних свобод та зберігати при цьому свою правову природу.

Актуальність дослідження зумовлена низкою взаємопов'язаних чинників. По-перше, у глобальному вимірі спостерігається криза довіри до державних інституцій та посилення авторитарних тенденцій, у межах яких соціальні гарантії дедалі частіше використовуються як інструмент маніпуляції суспільною свідомістю та легітимації недемократичних режимів. По-друге, дослідження природи прав у сфері соціального забезпечення в тоталітарних системах має беззаперечне теоретико-методологічне значення для перевірки універсальності концепції «соціальної правової держави», розробленої у європейській правовій традиції. По-третє, відсутність у вітчизняній юридичній науці комплексного порівняльно-правового аналізу конституційного закріплення соціальних прав у КНДР та ФРН, побудованого на новітніх емпіричних даних 2024 – 2026 років (зокрема у звітах Freedom House, Управління Верховного комісара ООН з прав людини, Human Rights Watch, а також з урахуванням поправок до Конституції КНДР, ухвалених у березні 2026 року), створює прогалину, яку має заповнити пропоноване дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям дослідження є фундаментальна для європейської конституційно-правової традиції праця Лоренца фон Штейна «Історія соціального руху у Франції з 1789 року до наших днів» (1850), у якій уперше було теоретично окреслено ідею активного втручання держави в соціально-економічні відносини задля усунення класового антагонізму та забезпечення соціальної справедливості [1, с. 217 – 223]. Л. фон Штейн розмежував категорії «держави» (Staat) та «суспільство» (Gesellschaft) і ввів у науковий обіг поняття «соціальна державність», розглядаючи соціальну політику не як благодійність, а як змістовну функцію держави, спрямовану на її власну стабільність.

Подальший розвиток концепції пов'язаний із працями Германа Геллера, який у роботі «Politische Demokratie und soziale Homogenität» (1928) запропонував концепцію «sozialer Rechtsstaat» («соціальної правової

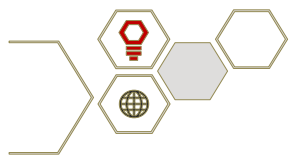

держави»), що поєднала принципи правової держави з активною соціальною політикою та демократичними механізмами [2, с. 205 – 231]. Саме ідеї Г. Геллера стали інтелектуальним підґрунтям для статей 20 (ч. 1) та 28 (ч. 1) Основного Закону ФРН 1949 року, які закріпили концептуальний апарат соціальної правової держави.

Принципово важливою для пропонованого дослідження є праця Т. Г. Маршалла «Громадянство і соціальний клас» (1950), у якій автор обґрунтував концепцію трьох поколінь прав громадянства – громадянських, політичних і соціальних. На думку Маршалла, соціальні права є не інструментами благодійності держави, а конститутивними елементами правового статусу індивіда, без яких неможливе забезпечення мінімальних умов для гідного існування та повноцінної участі у суспільному житті [4, с. 11]. Принципово важливою є теза автора про те, що ізольований розвиток соціальної сфери без відповідного поступу політичної демократії неминуче призводить до побудови патерналістської моделі держави, у якій громадянин втрачає суб'єктність і перетворюється на пасивного отримувача благ [4, с. 47 – 48].

Вагомий внесок у типологізацію сучасних моделей соціальної держави здійснив Г. Еспінг-Андерсен у праці «The Three Worlds of Welfare Capitalism» (1990), де він на основі критеріїв декомодифікації, характеру стратифікації суспільства та співвідношення ролей держави, ринку і сім'ї виокремив три моделі соціальної держави: ліберальну, консервативно-корпоративістську та соціал-демократичну [5, с. 9 – 34]. Запропонований автором концепт «декомодифікації» дозволяє оцінити, якою мірою держава забезпечує захист людської гідності від ринкових впливів, перетворюючи конституційні принципи на дієвий правовий інструментарій.

Окремий блок наукових праць присвячений аналізу північнокорейської моделі суспільства та держави. Б. Камінгс у класичній праці «The North Korean Revolution, 1945 – 1950» (Cumings, 2004) дослідив генезу північнокорейського

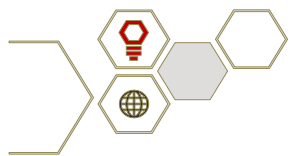

режиму та роль ранніх «демократичних реформ» 1946 року у формуванні класової стратифікації населення [10]. Д.-К. Юн у статті «Constitution of North Korea: Its Changes and Implications» (2003) здійснив комплексний аналіз еволюції конституційного регулювання у КНДР упродовж 1948 – 2003 років [16]. Б. Майєрс у праці «The Cleanest Race: How North Koreans See themselves and Why It Matters» (2010) обґрунтував тезу про те, що в північнокорейській системі правова свідомість заміщена ідеологією расового патерналізму, внаслідок чого соціальні блага сприймаються населенням не як суб'єктивні права, а як «батьківська опіка» вождя над «найчистішою нацією» [15]. Системи класової стратифікації населення в КНДР досліджували експерти Комітету з прав людини в Північній Кореї (HRNK) у спеціальному звіті «Marked for Life: Songbun, North Korea's Social Classification System» [13]. У вітчизняній науці окремі аспекти політичного режиму КНДР висвітлені у працях І. Ю. Осадчука [27].

Емпіричною базою дослідження є нормативні джерела (Конституція КНДР у редакціях 1948, 1972, 1992, 1998, 2009, 2012, 2013, 2016 та 2026 років; Основний Закон ФРН 1949 року; рішення Федерального конституційного суду ФРН від 9 лютого 2010 року у справі 1 BvL 1/09 (Hartz IV-Urteil) [28]) та аналітичні матеріали міжнародних організацій (звіти Freedom House «Freedom in the World 2025» [6]; доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини «Human rights in the Democratic People's Republic of Korea: a decade on» від вересня 2025 року [29]; матеріали Human Rights Watch [14, 30]).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

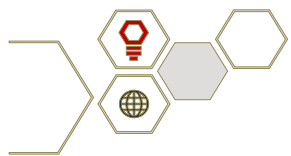
Незважаючи на значну кількість праць, присвячених політичній історії, ідеології та повсякденню КНДР, у фокусі вітчизняної конституційно-правової науки малодослідженими залишаються кілька фундаментальних аспектів. По-перше, потребує спеціального з'ясування питання про правову природу соціальних гарантій у тоталітарних системах: чи є вони «правами» у розумінні суб'єктивної правомочності індивіда вимагати певні блага від держави, чи

функціонують лише як форма адміністративного забезпечення, що видається в обмін на політичну лояльність. По-друге, на окрему увагу заслуговує аналіз механізмів, які фактично діють паралельно з офіційним текстом Конституції КНДР і нівелюють її значення; йдеться насамперед про систему сонбун, у межах якої соціальні права конвертуються у лояльність режиму, а доступ до базових потреб (їжа, житло, медицина) є не правом громадянина, а предметом політичного торгу. По-третє, у вітчизняній науці відсутній комплексний порівняльно-правовий аналіз, у якому досвід ФРН використовувався б як нормативний еталон соціальної правової держави (Sozialstaat), що дозволяє чітко простежити, як у Північній Кореї право перестає бути засобом захисту людини і перетворюється на механізм політичного тиску. По-четверте, поза увагою науковців залишилися новітні поправки до Конституції КНДР, ухвалені у березні 2026 року, які усунули з тексту слова «соціалістична» та закріпили новий концепт міждержавних відносин з Республікою Корея, що потребує оновленої конституційно-правової оцінки.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є проведення комплексного конституційно-правового аналізу соціальних прав, закріплених у Конституції КНДР, виявлення розриву між їх формальним проголошенням і фактичною реалізацією, а також обґрунтування концепту «перформативного (декоративного) конституціоналізму» як інструмента політичної легітимації авторитарного режиму – у порівнянні з еталонною моделлю соціальної правової держави ФРН.

Реалізація поставленої мети передбачає послідовне вирішення таких наукових завдань: 1) розкрити теоретичний зміст концепції соціальної держави та з'ясувати місце соціальних прав у системі прав людини; 2) проаналізувати конституційну модель соціальної правової держави ФРН як нормативний еталон, спираючись на положення Основного Закону ФРН та практику Федерального Конституційного суду; 3) дослідити історичну еволюцію конституційного закріплення соціальних гарантій у КНДР

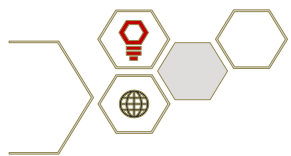

упродовж 1948 – 2026 років; 4) здійснити порівняльно-правовий аналіз каталогів прав другого покоління у Конституціях ФРН і КНДР; 5) дослідити вплив ідеології чучхе та системи сонбун на фактичну реалізацію конституційно закріплених соціальних прав; 6) оцінити функціональну роль соціальних прав у системі легітимації північнокорейського режиму та сформулювати теоретичний концепт «перформативного конституціоналізму».

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання. Системно-структурний метод використано для з'ясування місця соціальних прав у системі прав людини та конституційного ладу. Історико-правовий метод дозволив простежити еволюцію конституційного закріплення соціальних гарантій у КНДР упродовж 1948 – 2026 років. Порівняльно-правовий метод застосовано для зіставлення конституційних моделей соціальної правової держави ФРН та «декоративної» соціальної держави КНДР. Формально-юридичний (догматичний) метод використано для тлумачення положень Конституції КНДР та Основного Закону ФРН. Методи аналізу та синтезу застосовані для опрацювання звітів міжнародних організацій (Freedom House, OHCHR, HRW, HRNK) та формулювання висновків. Структурно-функціональний метод дозволив дослідити функцію соціальних прав у системі легітимації північнокорейського режиму.

Виклад основного матеріалу.

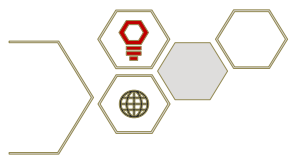
1. Соціальна держава та місце соціальних прав у системі прав людини: теоретико-методологічні засади. У конституційно-правовому вимірі соціальна держава характеризується визнанням соціальних прав як конституційних зобов'язань публічної влади. Поняття «соціальна держава» має ґрунтовне історичне коріння. Більшість дослідників першість його теоретичного обґрунтування пов'язують з ім'ям німецького юриста Лоренца фон Штейна, який у 1850 році вперше окреслив ідею держави, що активно втручається у соціально-економічні відносини задля усунення класового

антагонізму та забезпечення соціальної справедливості [1, с. 219]. Концепція Л. фон Штейна розглядала соціальну державу як новий етап розвитку державності, що приходить на зміну «правовій державі» класичного зразка і покликаний вирішувати «соціальне питання» (передусім – «робітниче питання») шляхом системних державних реформ. Принципово важливою у вченні Штейна була ідея про те, що держава має втручатися у соціальні процеси не з міркувань благодійності, а заради власної стабільності: ігнорування соціальних потреб неминуче робить державу об'єктом революційного гніву [1].

Подальший розвиток концепції пов'язаний з постаттю Германа Геллера, який у працях періоду Веймарської республіки трансформував ідею Штейна в умовах розвиненої демократії та кризи лібералізму. Г. Геллер запропонував концепцію «sozialer Rechtsstaat», у межах якої соціальна держава постає не як «додаток» до правової держави, а як умова її існування й захисту людської гідності в умовах масового суспільства [2, с. 206–208]. Геллер критикував кельзенівський «чистий юридичний позитивізм» за те, що той залишає державу «порожньою оболонкою», нездатною наповнитися соціальним змістом. Саме його ідеї стали інтелектуальним підґрунтям статей 20 (ч. 1) та 28 (ч. 1) Основного Закону ФРН, які закріпили принцип соціальної правової держави.

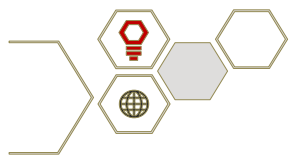
Сучасне розуміння соціальної держави передбачає активне втручання публічної влади у ринкові механізми задля забезпечення широкого спектра соціальних прав, зменшення соціального антагонізму та створення гідних умов життя громадян [3, с. 1 – 3]. До основних функцій соціальної держави належать: захист населення від основних соціальних загроз (безробіття, інвалідність, досягнення похилого віку тощо); гарантування достатнього життєвого рівня; забезпечення загальнодоступної системи охорони здоров'я та освіти; вирівнювання матеріального становища різних верств населення.

Принципово важливим для пропонованого дослідження є концептуальний апарат, розроблений Т. Г. Маршаллом у праці «Громадянство і соціальний клас» (1950). Автор обґрунтував думку, відповідно до якої повноцінне громадянство формувалося історично у три етапи, кожен з яких додавав нову якість до правового статусу індивіда: етап громадянських прав (XVIII ст.), етап політичних прав (XIX ст.) та етап соціальних прав (XX ст.). За Маршаллом, соціальні права охоплюють «увесь діапазон – від права на певний мінімум економічного добробуту та безпеки до права повністю брати участь у соціальній спадщині й жити життям цивілізованої людини відповідно до стандартів, що панують у суспільстві» [4, с. 11]. Принципово важливою є теза автора про взаємозалежність трьох поколінь прав: соціальні права набувають свого повного значення лише в нерозривному зв'язку з громадянськими правами та політичною участю.

Своєрідною методологічною провісницею пропонованого дослідження є інша теза Маршалла – про те, що ізольований розвиток соціальної сфери без відповідного поступу політичної демократії з неминучістю призводить до побудови патерналістської моделі держави. У такій системі громадянин втрачає свою суб'єктність, перетворюючись на пасивного отримувача благ, тоді як держава монополізує роль всесильного розподільовача ресурсів [4, с. 47 – 48]. На противагу цьому, лише в умовах реальної політичної свободи соціальні права набувають характеру справжніх суб'єктивних правомочностей, які особа здатна не лише отримувати, а й ефективно захищати у судовому порядку. Саме ця теоретична позиція є відправною точкою для аналізу північнокорейської моделі.

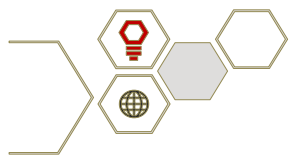
Окремий внесок у типологізацію сучасних моделей соціальної держави здійснив датський соціолог Г. Еспінг-Андерсен у праці «The Three Worlds of Welfare Capitalism» (1990). Дослідник відмовився від простого підрахунку державних витрат (відсотків валового внутрішнього продукту, що спрямовується на соціальну сферу) і зосередив увагу на тому, як саме держава

структурує соціальні відносини [5, с. 9 – 34]. На основі критеріїв декомодифікації (decommodification), характеру стратифікації суспільства та співвідношення ролей держави, ринку і сім'ї він виокремив три моделі соціальної держави: ліберальну (англосаксонські країни), консервативно-корпоративістську (континентальна Європа, у тому числі ФРН) та соціал-демократичну (Скандинавія). Концепт «декомодифікації» позначає здатність особи підтримувати гідний рівень життя незалежно від ринкових чинників і політичної волі правлячої еліти; саме ця властивість, на нашу думку, є ключовою для відмежування справжньої соціальної держави від її імітації.

Слід підкреслити, що покоління прав людини є взаємопов'язаними та взаємозалежними; їх розмежування за поколіннями має передусім доктринальне і методологічне значення, проте не передбачає повної автономності одного покоління від іншого. Реалізація соціальних прав нерозривно пов'язана з громадянськими і політичними правами першого покоління, утворюючи єдину систему, яку Т. Г. Маршалл влучно назвав «повноцінним громадянством» (full citizenship). Відповідно, конституційне закріплення соціальних прав поза контекстом політичної свободи призводить до якісного викривлення їх правової природи та перетворення на інструмент патерналістського контролю.

2. Конституційна модель соціальної правової держави: досвід ФРН як нормативний еталон. Найяскравішим прикладом реальної соціальної правової держави, що відповідає виокремленим у попередньому розділі критеріям, на нашу думку, є Федеративна Республіка Німеччина. Принцип соціальної держави у ФРН не лише проголошений у статтях 20 та 28 Основного Закону, а й захищений «клаузулою вічності» (Ewigkeitsklausel), закріпленою у частині 3 статті 79 Основного Закону, відповідно до якої внесення змін до положень про принципи людської гідності, демократичної та соціальної правової держави є юридично неможливим навіть шляхом конституційних змін [31].

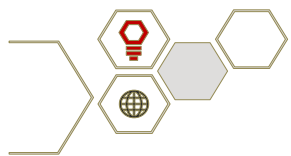

Частина 1 статті 20 Основного Закону ФРН визначає: «Федеративна Республіка Німеччина – демократична й соціальна федеративна держава». Стаття 28, у свою чергу, поширює цей принцип на конституційний устрій земель, передбачаючи, що конституційний лад земель має відповідати принципам республіканської, демократичної та соціальної правової держави у розумінні Основного Закону. Така конструкція є зразком сильної позитивної конституціоналізації принципу соціальної держави, оскільки норми Основного Закону ФРН є нормами прямої дії і можуть застосовуватися навіть без подальшої конкретизації галузевим законодавством.

Ключова відмінність німецького підходу полягає у послідовній відмові від сприйняття соціальної допомоги як благодійності держави. Натомість у німецькій правовій доктрині та судовій практиці утверджується концепція суб'єктивного права на соціальне забезпечення. Це означає, що індивід виступає не об'єктом адміністративної опіки, а активним суб'єктом, який наділений правомочністю вимагати від держави виконання її конституційних обов'язків.

Фундаментальне значення для перетворення задекларованого принципу соціальної держави на дієву юридичну категорію має рішення Першого сенату Федерального конституційного суду ФРН від 9 лютого 2010 року у справі 1 BvL 1/09, 1 BvL 3/09 та 1 BvL 4/09 (Hartz IV-Urteil) [28]. У цьому рішенні Суд сформулював низку принципово важливих правових позицій, які стали правовим стандартом для всієї європейської конституційно-правової доктрини.

По-перше, Суд вивів право на «забезпечення гідного існування» (Gewährleistung eines menschenwürdigen Existenzminimums) безпосередньо із поєднання частини 1 статті 1 (людська гідність) та частини 1 статті 20 (соціальна держава) Основного Закону ФРН. Тим самим це право отримало конституційне обґрунтування найвищого рівня. По-друге, Суд наголосив на необхідності гарантування державою не лише фізичного виживання людини

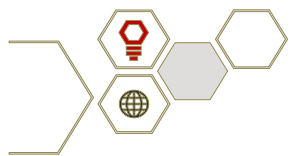

(їжі, одягу, житла), а й «соціокультурного мінімуму» (soziokulturelles Existenzminimum) – тобто можливості особи брати участь у суспільному, культурному та політичному житті, не почуваячись соціально ізольованою. По-третє, Суд встановив імператив прозорості розрахунків: розмір соціальних виплат має бути визначений на основі реальних статистичних даних та актуальних потреб громадян, а не на «державний розсуд».

Це рішення остаточно закріпило статус соціальних гарантій у ФРН як суб'єктивних прав, що підлягають судовому захисту. У разі встановлення державою виплат, що не відповідають критерію людської гідності, громадянин має право на звернення до суду. Ефективність цього механізму підтверджується статистикою соціальних судів ФРН (Sozialgerichte), які щорічно розглядають десятки тисяч справ, забезпечуючи реальну підзвітність виконавчої влади.

На додаток до правових механізмів, ФРН вирізняється високим рівнем фінансового забезпечення соціальних зобов'язань. Згідно з даними дослідження Інституту німецької економіки в Кельні (Institut der Deutschen Wirtschaft, IW), оприлюдненими у листопаді 2025 року, у 2025 році ФРН спрямувала на соціальне забезпечення близько 41 % державного бюджету, що є найвищим показником серед країн Європейського Союзу (для порівняння: країни Північної Європи, Австрія та Швейцарія – близько 40 %, Бельгія, Нідерланди, Люксембург – 38 %, середній показник ЄС – 39 %) [7].

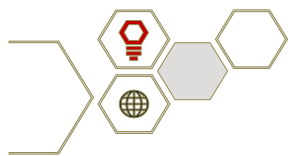
Така модель забезпечує те, що Г. Еспінг-Андерсен назвав декомодифікацією: здатність особи підтримувати гідний рівень життя незалежно від ринкових чинників та політичної волі правлячої еліти. Соціальні права у ФРН виступають не як інструмент приборкання мас, а як фундамент індивідуальної свободи. Лише економічно захищена людина може бути повноцінним громадянином у розумінні Т. Маршалла – вільним від тиску злиднів і здатним до самостійного політичного вибору.

3. Історична еволюція конституційного закріплення соціальних прав у КНДР: від Конституції 1948 року до поправок 2026 року. Першу Конституцію КНДР було прийнято на першій сесії Верховних Народних Зборів 8 вересня 1948 року. Відомо, що проєкт Конституції розроблявся у Москві за безпосередньої участі Й. В. Сталіна та В. М. Молотова, а також за участю майбутнього лідера КНДР Кім Ір Сена [22]. Саме у цьому документі було започатковано конституційне закріплення каталогу соціальних прав. Перша Конституція гарантувала право на рівну оплату за рівну працю (стаття 15), право на відпочинок (стаття 16), право на матеріальну допомогу та соціальне страхування (стаття 17), право на освіту (стаття 18), рівність прав жінок і особливий захист материнства та дитинства (стаття 19) [17]. Сукупність цих п'яти статей утворила початковий каталог соціальних прав КНДР.

Принципово важливо, що у перший період після ухвалення Конституції 1948 року її норми мали відносно реалістичний характер. Цьому сприяли так звані «демократичні реформи», ініціатором яких виступав Тимчасовий Народний Комітет Північної Кореї і які було проведено у період весни – літа 1946 року. Вони охоплювали земельну реформу, запровадження юридичної рівності між жінками та чоловіками, націоналізацію основних галузей промисловості тощо [10, с. 71]. Земельна, трудова реформи та реформа гендерної рівності були спрямовані на захист знедолених верств населення – селян, робітників, жінок, молоді.

Водночас слід наголосити, що ці реформи мали виразне функціональне навантаження. Земельна реформа сформувала категорії «бідних селян» і «робітників»; трудова реформа додала категорію «молоді»; реформа гендерної рівності виокремила «жінок» як специфічну соціальну категорію. Уже на цьому етапі простежується тенденція до класифікації населення за соціальними категоріями. Упродовж кількох місяців населення Північної Кореї було перерозподілене відповідно до нових соціальних категорій-

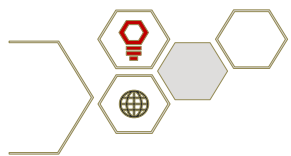

ідентичностей, які почали з'являтися в юридичних документах, біографічних довідках, освітніх записах. Ці реформи водночас використовувалися як метод здобуття політичної підтримки нижчих верств населення – передусім Кім Ір Сенем, а також комуністами яньанської фракції на чолі з Кім Ту Боном [10, с. 71].

Корейська війна 1950 – 1953 років, у яку безпосередньо втрутилися США, спричинила величезні матеріальні збитки та людські жертви (понад 4 млн осіб – загиблі, поранені та зниклі безвісти). Економіка держави була повністю зруйнована, що змусило фокусувати державну політику на відбудові, а не на дотриманні мінімальних соціальних гарантій для громадян. Війна стала чинником руйнації і без того лише частково реалізованих соціальних прав, закріплених у Конституції 1948 року [11].

У повоєнний період (1950-ті – 1960-ті роки) КНДР, аналогічно до досвіду СРСР після Першої світової війни, реалізовувала чотирирічні та п'ятирічні плани, спрямовані на розвиток промисловості, колективізацію та індустріалізацію. Однак у 1960-х роках ситуація суттєво ускладнилася внаслідок втрати підтримки СРСР після смерті Й. В. Сталіна та погіршення радянсько-китайських відносин. Саме ці обставини стали поштовхом до формулювання ідеології «чучхе» (буквально – «опора на власні сили»), яка зумовила повне відокремлення КНДР від інших соціалістичних країн і встановлення тотального ідеологічного контролю над населенням [12].

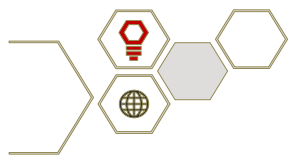
Ключовим етапом руйнації позитивних прав у КНДР є інституціоналізація системи сонбун. Її офіційний початок припадає на 30 травня 1957 року, коли Партія ухвалила резолюцію «Про перетворення боротьби з контрреволюційними елементами на загальнонародний і загальнопартійний рух». Ухвалення резолюції було безпосередньо пов'язане з чисткою потенційних суперників Кім Ір Сена. У цей період населення було поділено на три широкі категорії (класи) – «ядро» або «надійний» (core), «хиткий» (wavering) та «ворожий» (hostile) [8]. У поєднанні з резолюцією від

30 травня Кабінет видав Декрет № 149, який визначав місця проживання членів ворожого класу і фактично вислав значну кількість людей у віддаленіші частини країни з важкими умовами життя. Подальша інституціоналізація системи сонбун відбулася через резолюцію 1964 року «Про подальше посилення роботи з різними групами та верствами населення», яка запустила нову кампанію уточнення системи [13, с. 7].

Система сонбун налічує близько 51 категорії, які офіційно не оприлюднені та становлять «державну таємницю». Саме ці категорії визначають доступ особи до місця проживання, роду занять, їжі, медичної допомоги, освіти та інших послуг [13, с. 75]. Принципово важливо, що належність до конкретного класу не залежить від індивідуальних здобутків, навичок чи політичних поглядів самої особи; основою класифікації є соціально-економічне та політичне становище попередніх поколінь визначеної особи [14]. Тим самим у пореформений період у КНДР було сформовано систему «спадкової» соціальної стратифікації, яка фундаментально суперечить принципу рівності, формально закріпленому у статтях 19 (Конституція 1948 року) та 65 (чинна Конституція).

Соціалістична Конституція 1972 року, ухвалена на п'ятому скликанні Верховних Народних Зборів КНДР, ознаменувала якісно новий етап. По-перше, основні права та обов'язки громадян було перенесено з другого до п'ятого розділу, що символічно знизило їх ієрархічне значення в системі конституційного регулювання. По-друге, у статті 8 закріплювався принцип, відповідно до якого суспільний лад КНДР становлять трудящі маси, а держава захищає інтереси селян, робітників, інтелігенції та військовослужбовців – тобто інтереси «всього трудового народу» (а не всіх громадян). По-третє, стаття 4 закріпила ідеологію чучхе як офіційну державну ідеологію та проголосила верховенство Трудової партії Кореї. По-четверте, було запроваджено принцип колективізму («один за всіх і всі за одного») як основу прав і обов'язків громадян [16, с. 1296 – 1297]. По-п'яте, стаття 20 закріпила,

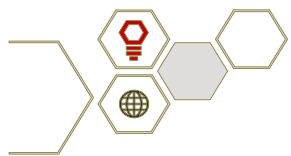

що власність належить державі та колективним масам, що зумовило вилучення положення Конституції 1948 року про право на ведення середніх та дрібних промислових підприємств. Хоча перелік соціальних прав у Конституції 1972 року формально розширився, ці права були поставлені під жорсткий принцип колективізації та залежали від «милості» держави.

Ревізія Конституції 1992 року не внесла принципових змін до соціальних прав. Найпомітнішим доповненням стала стаття 69, що закріпила право на подання скарг та петицій – мінімальний механізм захисту, проте без визначення строків розгляду, що знову ж таки засвідчує її декларативний характер [18]. Загалом зміни 1992 року стосувалися закріплення мирного співіснування з Південною Кореєю, проголошення курсу «відкритих дверей», відступу від марксистсько-ленінської теорії та повного переходу на ідеологію чучхе [16, с. 1298 – 1300].

Найбільш масштабна ревізія Конституції 1972 року відбулася 1998 року і часто кваліфікується науковцями як фактично новий конституційний документ – «Конституція Кім Ір Сена». Ревізія здійснювалася після смерті Кім Ір Сена та чотирирічного періоду стагнації державного управління. Кім Ір Сена було проголошено «Вічним Президентом Республіки», а посаду президента скасовано. Конституцію у преамбулі було названо «Конституцією Кім Ір Сена». Розширено право приватної та кооперативної власності; громадянам дозволено отримувати дохід від законної економічної діяльності, зокрема дрібної торгівлі. Стаття 69 була доповнена положенням, що петиції та скарги розглядаються відповідно до закону у визначені законом строки [19; 16, с. 1300 – 1304]. Однак суттєвих доповнень щодо соціальних прав ця ревізія не передбачала.

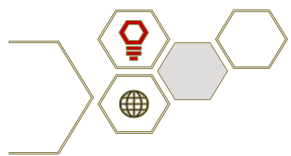
Поправки 2009 року усунули термін «комунізм», закріпили провідну роль політики сонбун («військо на перше місце») та чітко окреслення повноважень Голови Національної Комісії Оборони Кім Чен Іра. У свою чергу права другого покоління суттєвих змін не зазнали [20]. Поправка 2012 року не

вплинула на розвиток прав другого покоління, проте закріпила за КНДР статус ядерної держави (абзац 8 преамбули) та змінила назву Конституції на «Конституцію Кім Ір Сена – Кім Чен Іра» [21]. Поправка 2013 року внесла незначні зміни до права на освіту, продовживши термін обов'язкової освіти до 12 років (стаття 45). У 2016 році під впливом підписання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю було оновлено окремі положення галузевого соціального законодавства, що деталізували статтю 72 чинної Конституції.

Принципово важливе значення має ревізія Конституції КНДР, ухвалена на першій сесії 15-го скликання Верховних Народних Зборів 23 березня 2026 року [32]. Зокрема, з офіційної назви Конституції було усунуто слово «соціалістична» – тепер документ має назву «Конституція Кореїської Народно-Демократичної Республіки». Зі змісту Конституції було вилучено формулювання щодо боротьби «за зміцнення народної влади у північній частині», «досягнення повної перемоги соціалізму» та «національне об'єднання». Запроваджено нові територіальні положення, які прямо визначають, що територія КНДР межує «з Китайською Народною Республікою та Російською Федерацією на півночі, а з Республікою Корея – на півдні», що формально закріплює концепцію «двох ворожих держав». Стаття 89 нової редакції визначає, що Голова Державної комісії оборони КНДР командує ядерними силами країни.

Хоча новітні поправки березня 2026 року безпосередньо не змінюють каталог соціальних гарантій, вони мають суттєвий конституційно-правовий ефект для пропонованого дослідження. Відмова від ідеологічної ідентифікації Конституції як «соціалістичної» завершує процес деідеологізації офіційного тексту, проте не супроводжується зустрічним розширенням процесуальних механізмів захисту соціальних прав. Іншими словами, з тексту Конституції КНДР усунуто навіть формально-ідеологічну легітимацію широкого соціального каталогу, проте сам каталог залишається суто декларативним.

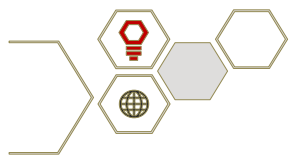

4. Порівняльно-правовий аналіз конституційного закріплення та реалізації соціальних прав у ФРН та КНДР. Для наочної демонстрації принципів відмінностей між моделями позитивних прав у ФРН та КНДР доцільно здійснити їх порівняльно-правовий аналіз за низкою ключових критеріїв (таблиця 1). Зіставлення показує, що формально-юридичне закріплення соціальних прав у двох конституційних системах має зовнішню схожість (право на працю, освіту, медичну допомогу, соціальне забезпечення проголошуються в обох конституціях), однак за змістом, природою і механізмом реалізації ці права є якісно різними.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика конституційного закріплення та реалізації соціальних прав у ФРН та КНДР

Критерій	ФРН (Sozialstaat)	КНДР (декларативна модель)
Конституційне закріплення принципу соціальної держави	ст. 20, 28 Основного Закону; «клаузула вічності» (ч. 3 ст. 79)	до березня 2026 р. – «Соціалістична Конституція»; з 23.03.2026 р. слово «соціалістична» усунуто
Природа соціальних прав	суб'єктивні правомочності, забезпечені судовим захистом	ч. 2 ст. 64: права «розширюються в міру зміцнення соціалістичного ладу»
Каталог соціальних прав	право на людську гідність, соціальне забезпечення, охорону здоров'я, освіту тощо	право на працю (ст. 70), відпочинок (ст. 71), безоплатну медичну допомогу (ст. 72), освіту (ст. 73), рівність (ст. 65)
Поділ влади та незалежність суду	конституційно закріплений; розгалужена система соціальних судів (Sozialgerichte)	відсутній; принцип демократичного централізму (ст. 5, 11); суди підпорядковані ВНЗ (ст. 168)
Ключове конституційне рішення	Hartz IV-Urteil від 09.02.2010 р. (1 BvL 1/09): «соціокультурний мінімум» виводиться зі ст. 1 та 20 Основного Закону	відсутні; конституційне правосуддя не виокремлене

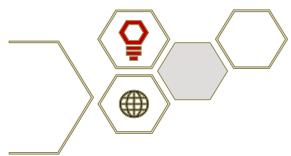

Критерій	ФРН (Sozialstaat)	КНДР (декларативна модель)
Фінансове забезпечення	бл. 41 % державного бюджету (2025 р., дані IW Köln)	відсутні достовірні дані; пріоритет – оборона; за даними ООН понад 40 % населення страждає від нестачі продовольства
Альтернативна (неформальна) система розподілу благ	відсутня	система сонбун: «спадковий» класовий поділ (core / wavering / hostile), бл. 51 категорії
Зв'язок з громадянськими і політичними правами	повний; реалізація моделі «повноцінного громадянства» Т. Маршалла	розірваний; Freedom House 2025: 3/100 балів (0/40 – політичні права; 3/60 – громадянські свободи)
Функціональна роль соціальних прав	фундамент індивідуальної свободи; декомодифікація особи	інструмент політичної легітимації режиму; «винагорода» за лояльність

Джерело: укладено авторами на основі: [6], [7], [9], [13], [14], [23], [28], [29], [32].

Першою принциповою відмінністю є нормативна природа соціальних прав. У ФРН вони визнані як суб'єктивні правомочності особи, які підлягають судовому захисту. У КНДР, як випливає з частини 2 статті 64 чинної Конституції, права і свободи громадян «набувають подальшого розширення в міру зміцнення та розвитку соціалістичного ладу»; тобто реалізація прав ставиться у пряму залежність від «зміцнення ладу», що порушує принцип універсального характеру прав людини [23, ст. 64].

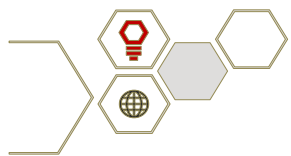
Другою принциповою відмінністю є наявність процесуального механізму захисту. У ФРН соціальні суди (Sozialgerichte) щорічно розглядають десятки тисяч справ, забезпечуючи реальну підзвітність виконавчої влади. Натомість у КНДР Конституція не передбачає поділу влади; навпаки, стаття 5 та стаття 11 закріплюють принцип демократичного централізму та провідну роль Трудової партії Кореї. Незважаючи на те, що стаття 166 проголошує наявність незалежного суду, а стаття 162 – обов'язок суду захищати конституційні права громадян, стаття 168 встановлює, що суди

несуть відповідальність перед Верховними Народними Зборами, а в міжсесійний період – перед їх Президією [23, статті 5, 11, 162, 166, 168; 24, с. 173]. Така інституційна модель робить незалежний судовий захист соціальних прав практично неможливим.

Третьою принциповою відмінністю є фінансове забезпечення. Так, якщо у ФРН на соціальне забезпечення спрямовується близько 41 % державного бюджету [7], то у КНДР відсутні навіть достовірні офіційні дані щодо обсягів соціальних витрат, а пріоритетом державного бюджету залишаються видатки на оборону та підтримання правлячого класу. Згідно з матеріалами доповіді ООН «Implications of the Right to Development for the Democratic People's Republic of Korea», станом на 2020 рік понад 40 % населення КНДР страждає від нестачі продуктів харчування; ця проблема стала підставою для звернення Північної Кореї за гуманітарною допомогою для забезпечення близько 5,5 млн осіб [25, с. 7].

Четвертою принциповою відмінністю є наявність / відсутність функціонального зв'язку прав другого покоління з громадянськими і політичними правами. У ФРН соціальні права функціонують як надбудова над комплексом громадянських і політичних свобод, що відповідає теоретичній моделі Т. Г. Маршалла. Натомість у КНДР, згідно зі звітом Freedom House «Freedom in the World 2025», країна отримала загальний рейтинг свободи 3 зі 100 балів («Not Free»), у тому числі 0 балів з 40 за політичними правами та 3 бали з 60 за громадянськими свободами; КНДР визначається як одна з найбільш репресивних держав світу, де відсутні свобода слова, зібрань, незалежна судова система, а також систематично порушуються права людини, включно зі свавільними арештами, тортурами та утриманням політичних в'язнів у концентраційних таборах [6]. Доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини від вересня 2025 року «Human rights in the DPRK: a decade on» констатувала, що ситуація з правами людини в КНДР упродовж 2014 – 2024 років не покращилася, а в багатьох аспектах істотно погіршилася:

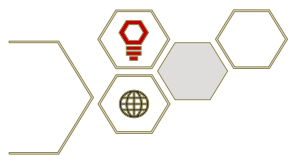

смертна кара застосовується ширше, ніж десять років тому, а політичні в'язничні табори продовжують функціонувати [29].

Принципово важливо, що поряд з офіційним каталогом соціальних прав, закріпленим у Конституції КНДР, фактично діє альтернативна система соціального розподілу – система сонбун. Саме ця система, яка не має формального конституційного закріплення (хоча стаття 12 чинної Конституції містить положення про те, що держава «дотримується класової лінії та посилення диктатури»), у дійсності визначає обсяг та зміст реалізації соціальних прав конкретною особою [23, ст. 12]. Ще одним вираженням цього зв'язку є принцип колективізму «один за всіх і всі за одного» (стаття 62 чинної Конституції). Хоча формально цей принцип не пов'язується із сонбуном, фактично він кодифікує спадкову відповідальність особи за політичну поведінку її попередніх поколінь – саме той принцип, на якому ґрунтується стратифікація сонбун [23, ст. 62].

Інституційне втілення системи сонбун має визначальний вплив на реальний обсяг доступних особі соціальних благ. Особи, віднесені до класу «ядра» або «надійних» (core, що становить близько 28 % населення), мають пріоритетний доступ до якісної освіти (включно з університетами Пхеньяну), кваліфікованої медичної допомоги, престижних робочих місць та проживання у столиці. Особи «хиткого» (wavering, близько 45 %) класу мають обмежений доступ. Особи «ворожого» (hostile, близько 27 %) класу позбавлені практично всіх соціальних благ і нерідко страждають від голоду, відсутності медичної допомоги та утиску в реалізації будь-яких прав [8; 13, с. 75; 14]. Тим самим стаття 65 Конституції КНДР, яка проголошує рівність громадян, на практиці нівелюється паралельно діючою системою класового поділу.

Особливе значення для оцінки реальної ситуації з реалізацією соціальних прав мають матеріали, надані північнокорейськими перебіжчиками. У свідченнях, зібраних дослідниками Корейського інституту національного об'єднання (Korea Institute for National Unification, KINU),

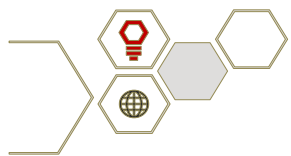

відображено систематичні порушення процесуальних аспектів судочинства, призначення покарань, вищих за передбачені законом, недотримання строків судового розгляду; зокрема, перебіжчик № NKHR2010000102 засвідчив (запис від 13.07.2010), що під час призначення покарання у вигляді трудового виховання (re-education through labor) не було дотримано встановлених законом строків судового розгляду [24, с. 178].

Закріплена у статті 165 Конституції КНДР інституція народних присяжних (двох присяжних, які беруть участь у судовому розгляді) на практиці функціонує як суто декларативна. Законодавство КНДР не передбачає для присяжних жодних кваліфікаційних вимог (громадянство КНДР, виборче право, мінімальна юридична освіта тощо), внаслідок чого присяжні фактично виконують функцію затвердження вже сформованого судом обвинувального вироку, а не забезпечення об'єктивності судочинства [24, с. 175]. Іншими словами, навіть формально-процесуальні гарантії захисту прав, передбачені Конституцією КНДР, не мають реального ефекту.

Вищезазначене дозволяє зробити проміжний висновок. На відміну від моделі ФРН, де соціальні права є суб'єктивними правомочностями, забезпеченими розгалуженою системою судового захисту і значним фінансовим ресурсом, у КНДР права другого покоління функціонують як адміністративний інструмент розподілу благ за критерієм політичної лояльності, формалізованим системою сонбун. Конституційне закріплення соціальних прав у КНДР є передусім засобом ідеологічної саморепрезентації режиму як «соціалістичного» (термін, остаточно усунутий з назви Конституції лише у березні 2026 року), а не реальним правовим інструментом захисту особи.

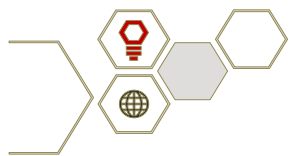
5. Соціальні права як інструмент політичної легітимації: концепт «перформативного конституціоналізму». Здійснений вище порівняльно-правовий аналіз дозволяє сформулювати теоретичний концепт, що пояснює функціональну роль соціальних прав у конституційній моделі КНДР.

Пропонується кваліфікувати цю модель як «перформативний» (декоративний) конституціоналізм – таку конституційно-правову систему, у межах якої формально-юридичний текст конституції виконує переважно комунікативну, ідеологічну та легітимацийну функції, не зумовлюючи реальних правових зобов’язань публічної влади перед особою. У цій моделі соціальні права виступають не як юридичні гарантії, а як риторичний інструмент, який слугує для подвійної аудиторії: внутрішньої (для легітимації режиму у свідомості населення як «соціалістичної» або «дбайливої» держави) та зовнішньої (для пропагандистського позиціонування КНДР на міжнародній арені).

Функціонування «перформативного конституціоналізму» у КНДР спирається на трикомпонентну інституційну архітектуру. Першим компонентом є офіційний текст Конституції, який містить широкий каталог позитивних прав. Другим компонентом є ідеологія чучхе, яка створює герменевтичний контекст інтерпретації цих прав не як суб’єктивних правомочностей, а як проявів «батьківської опіки» вождя. Третім компонентом є система сонбун, яка фактично визначає, кому, в якому обсязі та за яких умов будуть надані соціальні блага. Тим самим між формальним конституційним текстом і реальним механізмом розподілу благ встановлюється жорсткий ідеологічний фільтр, що повністю усуває соціальні права з категорії суб’єктивних правомочностей.

Принципово важливо, що така модель ґрунтується на специфічному «суспільному договорі» між державою та підданими: держава вимагає лояльності і політичної покори, пропонуючи натомість роботу, житло та продовольчі пайки. Соціальні гарантії перетворюються на «винагороду», яку громадянин повинен щодня сумлінно виборювати своєю відданістю лідеру. Це «право на виживання», яке може бути відкликane у будь-який момент. Аналогічну логіку описує Г. Еспінг-Андерсен, протиставляючи соціальні моделі з високим рівнем декомодифікації (де особа є економічно незалежною від політичної волі) та моделі з низьким рівнем декомодифікації (де

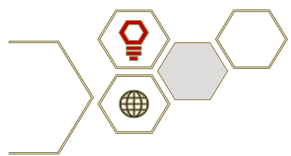

економічна залежність використовується як інструмент політичного контролю).

Слід підкреслити, що північнокорейська модель є радикалізованою, доведеною до логічних крайнощів формою радянської моделі «соціальної держави». Конституція СРСР 1936 року формувала ідеалізований образ соціальної держави задля внутрішньої легітимації та зовнішньої пропаганди; північнокорейська модель пішла далі, перетворивши декларативні права на інструмент тотального контролю. У СРСР соціальні права хоча б частково реалізовувалися для значної частини населення (особливо в період так званого «розвиненого соціалізму»); у КНДР вони повністю залежать від системи сонбун та волі Трудової партії Кореї. Відсутність незалежної судової влади, принцип демократичного централізму та підпорядкування всіх гілок влади партії унеможливлюють реальний захист прав [26].

Запропонований концепт «перформативного конституціоналізму» дозволяє розв'язати визначене у попередніх розділах теоретико-методологічне питання щодо правової природи соціальних прав у тоталітарних системах. Визнання за нормами Конституції КНДР функції суб'єктивних правомочностей є некоректним з методологічного погляду, оскільки відсутні всі необхідні елементи такої правомочності: 1) визначеність змісту права (зміст ставиться у залежність від «зміцнення ладу»); 2) визначеність зобов'язаного суб'єкта (фактично таким суб'єктом є не публічна влада, а апарат партії); 3) наявність процесуального механізму примусового виконання (відсутній незалежний суд); 4) рівність суб'єктів права (нівелюється системою сонбун). Тим самим конституційні «соціальні права» у КНДР не є правами в юридико-технічному розумінні – вони є інструментом політичного управління.

Запропонована типологія дозволяє виокремити три ідеально-типові моделі соціальної держави в сучасному світі: 1) «демократична соціальна правова держава» (ФРН, скандинавські країни) – модель з повноцінним

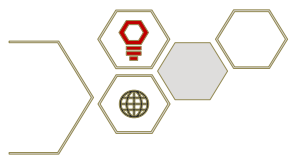

юридичним статусом соціальних прав, незалежним судовим захистом та значним фінансовим забезпеченням; 2) «декларативна соціальна держава» (КНДР) – модель «перформативного конституціоналізму», у якій соціальні права є виключно інструментом ідеологічної легітимації; 3) «авторитарна соціальна держава» (як проміжна модель) – модель, у якій соціальні права частково реалізуються, проте підпорядковані політичним пріоритетам авторитарного режиму. Ця типологія, побудована на критеріях наявності / відсутності демократичних інституцій та реального судового захисту, корелює з типологією Г. Еспінг-Андерсена за критерієм декомодифікації.

Окремої уваги потребує висновок щодо універсального теоретичного значення північнокорейського кейсу. Досвід КНДР демонструє, що формальне (конституційне) закріплення широкого каталогу соціальних гарантій само по собі не є свідченням існування соціальної держави, якщо такі права не підкріплені гарантіями громадянських і політичних свобод. Цей висновок має значення не лише для оцінки північнокорейського режиму, а й для аналізу інших авторитарних систем, у яких спостерігається тенденція до «соціальної легітимації» через перформативне закріплення широкого спектра соціальних прав за відсутності демократичного фундаменту.

Висновки. Здійснений конституційно-правовий аналіз соціальних прав, закріплених у Конституції КНДР, у порівнянні з еталонною моделлю соціальної правової держави ФРН, дозволяє сформулювати такі висновки.

По-перше, концепція соціальної держави, започаткована Л. фон Штейном і розвинена Г. Геллером, Т. Г. Маршаллом та Г. Еспінг-Андерсеном, передбачає не просто декларативне закріплення позитивних прав, а їх реальну юридичну природу як суб'єктивних правомочностей особи, забезпечених незалежним судовим захистом. Права на соціальний захист та забезпечення за Маршаллом є невіддільним елементом «повноцінного громадянства», що формується історично як комплекс громадянських, політичних та соціальних

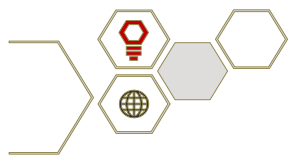
прав; ізолюваний розвиток соціальної сфери без політичної демократії неминуче призводить до патерналістської моделі держави.

По-друге, ФРН є взірцевим прикладом соціальної правової держави, що опирається на конституційно закріплений принцип Sozialstaat (статті 20 та 28 Основного Закону), захищений «клаузулою вічності» (частина 3 статті 79); послідовну судову практику Федерального конституційного суду (зокрема, Hartz IV-Urteil від 09.02.2010, що вивів право на «соціокультурний мінімум» з принципу людської гідності та принципу соціальної держави); ефективну систему соціальних судів та значне фінансове забезпечення (близько 41 % державного бюджету у 2025 році).

По-третє, конституційне закріплення соціальних прав у КНДР, незважаючи на формальну широту каталогу (право на працю, відпочинок, безоплатну медичну допомогу, освіту, рівність), позбавлене процесуальних механізмів реалізації та судового захисту. Конституція КНДР не передбачає поділу влади, а суди структурно підпорядковані Верховним Народним Зборам та Трудовій партії Кореї, що унеможливлює незалежний правозахист.

По-четверте, історична еволюція конституційного закріплення прав другого покоління у КНДР упродовж 1948 – 2026 років демонструє послідовний рух від часткової реалізації прав у повоєнний період до їх повного перетворення на інструмент ідеологічної легітимації та класового контролю. Ключову роль у цьому процесі відіграли запровадження ідеології чучхе (1960-ті роки) та інституціоналізація системи сонбун (з 1957 року). Поправки до Конституції КНДР, ухвалені у березні 2026 року, які усунули з тексту слово «соціалістична», завершують процес деідеологізації офіційної назви Конституції, проте не супроводжуються розширенням процесуальних гарантій соціальних прав.

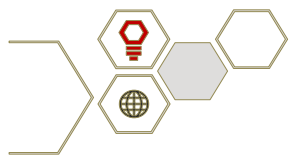
По-п'яте, соціальні права у КНДР не мають ознак суб'єктивних прав у юридичному розумінні, оскільки відсутні всі необхідні елементи: визначеність змісту, визначеність зобов'язаного суб'єкта, процесуальний механізм

примусового виконання та рівність суб'єктів права. Реальний обсяг доступних особі соціальних благ визначається не нормами Конституції, а параметрами системи сонбун, у межах якої «спадкова» класова стратифікація диференціює доступ до базових потреб залежно від політичної лояльності попередніх поколінь.

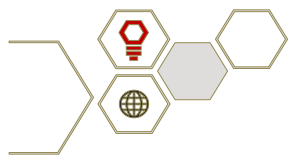
По-шосте, обґрунтований у статті концепт «перформативного (декоративного) конституціоналізму» характеризує конституційно-правову модель КНДР як систему, у якій формально-юридичний текст конституції виконує переважно комунікативну, ідеологічну та легітимаційну функції, не зумовлюючи реальних правових зобов'язань публічної влади перед особою. Запропонована модель «перформативного конституціоналізму» становить третій ідеально-типовий варіант поряд з «демократичною соціальною правовою державою» (ФРН, Скандинавія) та «авторитарною соціальною державою» (як проміжний тип).

По-сьоме, північнокорейський кейс має універсальне теоретичне значення для конституційно-правової науки, демонструючи, що формальне закріплення широкого каталогу соціальних прав само по собі не є свідченням існування соціальної держави. Соціальні гарантії можуть зберігати правову природу лише за умови інтегрованості з громадянськими та політичними правами; в іншому разі вони неминуче перетворюються на інструмент патерналістського контролю, а конституційний акт – на елемент імітаційного правового регулювання. Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленні порівняльно-правового аналізу інших моделей «декоративного конституціоналізму» (Туркменістан, Еритрея) та у розробці критеріїв юридичної класифікації авторитарних соціальних держав.

Список використаних джерел

1. Сковронський Д. М. Ідея та визначення соціальної держави в історіографічному аспекті. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2015. № 825. С. 217–223.
2. Cavallo R. «Rechtsstaat oder Diktatur?» Hermann Heller di fronte al fascismo. *Italian Review of Legal History*. 2023. № 9. P. 205 – 231. DOI: <https://doi.org/10.54103/2464-8914/21915>. [1]
3. Klimczuk A. Welfare State / *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social Theory* ; B. Turner, P. Kivisto, W. Outhwaite et al. (eds.). London : Wiley-Blackwell, 2017. P. 1 – 5. DOI: <http://dx.doi.org/10.1002/9781118430873.est0406>.
4. Marshall T. H. *Citizenship and Social Class and Other Essays*. Cambridge: Cambridge University Press, 1950. 154 p.
5. Esping-Andersen G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton : Princeton University Press, 1990. 248 p. URL: <https://lanekenworthy.net/wp-content/uploads/2017/03/reading-espingandersen1990pp9to78.pdf> (дата звернення: 10.05.2026).
6. North Korea: Freedom in the World 2025 Country Report. Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/country/north-korea/freedom-world/2025> (дата звернення: 10.05.2026).
7. ФРН витрачає на соцпотреби більше за всіх в Європі – IW. Deutsche Welle. 24 листопада 2025 р. URL: <https://www.dw.com/uk/doslidzenna-frn-vitracaе-na-socialni-potrebi-bilse-za-vsih-v-evropi/a-74864987> (дата звернення: 10.05.2026).
8. Система сонбун: кастовий поділ громадян КНДР із політичним підґрунтям. Civil Diplomat. URL: <https://civildiplomat.com/sistema-sonbun-kastovij-podil-gromadyan-kndr-iz-politichnim-pidgruntyam> (дата звернення: 10.05.2026).

9. Strong welfare state. Tatsachen über Deutschland. URL: <https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/en/germany-glance/strong-welfare-state> (дата звернення: 10.05.2026).

10. Cumings B. The North Korean Revolution, 1945 – 1950. Ithaca: Cornell University Press, 2004. 332 p.

11. Корейська війна (1950 – 1953). *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2009. Т. 5. С. 178 – 180.

12. Корейська Народно-Демократична Республіка: навчальні матеріали кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики. Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/Asia/15.htm> (дата звернення: 10.05.2026).

13. Marked for Life: Songbun, North Korea's Social Classification System / R. Collins. Washington, D.C.: Committee for Human Rights in North Korea, 2012. 120 p.

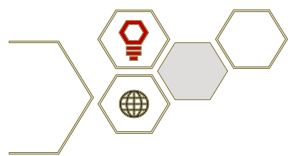
14. North Korea's Caste System. Human Rights Watch. 5 July 2016. URL: <https://www.hrw.org/news/2016/07/05/north-koreas-caste-system> (дата звернення: 10.05.2026).

15. Myers B. R. The Cleanest Race: How North Koreans See Themselves and Why It Matters. Brooklyn: Melville House, 2010. 200 p.

16. Yoon D.-K. Constitution of North Korea: Its Changes and Implications. Fordham International Law Journal. 2003. Vol. 27, iss. 4. P. 1289–1305. URL: <https://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol27/iss4/2> (дата звернення: 10.05.2026).

17. Constitution of the Democratic People's Republic of Korea (1948) : текст конституції в перекладі англійською мовою / Yoon D.-K. Constitution of North Korea: Its Changes and Implications. Fordham International Law Journal. 2003. Vol. 27, iss. 4. Appendix.

18. Socialist Constitution of the Democratic People's Republic of Korea (1992 amendments). URL:

https://web.archive.org/web/20111225205346/http://www1.korea-np.co.jp/pk/062nd_issue/98092413.htm (дата звернення: 10.05.2026).

19. Constitution of the DPRK: Comparison of Old and New (1998). The People's Korea. 2 December 1998. URL: https://web.archive.org/web/20100420203452/http://www1.korea-np.co.jp/pk/072nd_issue/98120203.htm (дата звернення: 10.05.2026).

20. North Korean Constitution (April 2009). Asia Matters. 19 October 2009. URL: <https://asiamatters.blogspot.com/2009/10/north-korean-constitution-april-2009.html> (дата звернення: 10.05.2026).

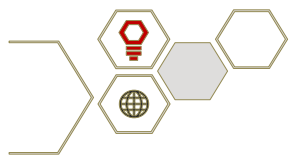
21. Socialist Constitution of the Democratic People's Republic of Korea (2012). URL: https://www.ncnk.org/sites/default/files/content/resources/publications/DPRK_Constitution_2012.pdf (дата звернення: 10.05.2026).

22. Конституція Північної Кореї: матеріал з Вікіпедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Конституція_Північної_Кореї (дата звернення: 10.05.2026).

23. Соціалістична Конституція Кореїської Народно-Демократичної Республіки (зі змінами 2016 р.) / Naenara: офіційний вебсайт КНДР. URL: http://naenara.com.kp/index.php/Main/index/ru/politics?arg_val=constitution (дата звернення: 10.05.2026).

24. White Paper on Human Rights in North Korea 2013 / Center for North Korean Human Rights Studies, Korea Institute for National Unification; ed. by KINU. Seoul: KINU, 2013. 551 p.

25. Implications of the Right to Development for the Democratic People's Republic of Korea and Other United Nations Member States : Special Rapporteur's Report. Geneva: UN OHCHR, 2020. 22 p. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Development/SR/A_HRC_43_47.pdf (дата звернення: 10.05.2026).

26. Reed L. W. What the Constitutions of the Soviet Union and North Korea Can Teach Us About Rights and the Purpose of a Constitution. Foundation for Economic Education. 13 July 2021. URL: <https://fee.org/articles/what-the-constitutions-of-the-soviet-union-and-north-korea-can-teach-us-about-rights-and-the-purpose-of-a-constitution/> (дата звернення: 10.05.2026).

27. Осадчук І. Ю. Політичний режим Північної Кореї (1991 – 2016): тоталітаризм чи посттоталітаризм? *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія. Політологія. 2016. Вип. 17. С. 216 – 225.

28. Urteil des Ersten Senats des Bundesverfassungsgerichts vom 9. Februar 2010 – 1 BvL 1/09, 1 BvL 3/09, 1 BvL 4/09 (Hartz IV-Urteil). BVerfGE 125, 175. URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2010/02/1s20100209_1bvl000109.html (дата звернення: 10.05.2026).

29. DPRK: UN Report Finds 10 Years of Increased Suffering, Repression and Fear. UN OHCHR. 12 September 2025. URL: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2025/09/dprk-un-report-finds-10-years-increased-suffering-repression-and-fear> (дата звернення: 10.05.2026).

30. World Report 2025: North Korea. Human Rights Watch. URL: <https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/north-korea> (дата звернення: 10.05.2026).

31. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1) (зі змінами та доповненнями). URL: <https://www.bundestag.de/grundgesetz> (дата звернення: 10.05.2026).

32. North Korea's revised constitution reflects 'two hostile states' doctrine. The Korea Herald. 24 March 2026. URL: <https://www.koreaherald.com/article/10732176> (дата звернення: 10.05.2026).